

**ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРЫНДА
«АЗЫРКЫ ТАБИЯТ ТААНУУНУН КОНЦЕПЦИЯЛАРЫ»
КУРСУН ОКУТУУ МАСЕЛЕСИНЕ КАРАТА**

Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети, Бишкек ш., Фрунзе к., 547

Кыргыз мамлекеттик юридикалык академиясы, Бишкек ш., Чүй пр., 180

Жогорку окуу жайлары бардык убакта интелегенцияны тарбиялап ёстьъръчъ, кадрларды даярдоочу, профессионалдык ишмердъълъктъ ёньктъръчъ, жабы билим баалуулугун тъзъчъ ролду ойнойт. Анын тьстьнё жабы кылымда ансыз деле ётё татаал жана карама-каршылыктуу дъйнё жабы коомдук экономикалык илимий-технологиялык факторлор менен коштолуп, адамзаттын алдына орчундуу маселелерди коюп жатат. Бъгънкъ кьндё билим беръь системасын ёньктъръь эгемендъь Кыргыз Республикабыздын негизги программаларынын бири болуп келъьдё. Ёлкёбъздё билим беръь системасында жъръгъзългён реформанын негизинде жогорку окуу жайларындагы окуу программалары коомдун талабына ылайык кайрадан каралып жатат.

Табият таануу илими байыртадан бери эле социалдык жана гуманитардык илимдердин ёньгъшьнё ёзънън тъздён-тъз таасирин тийгизип келген. Анын таасири азыркы глобалдаштыруу, илимий-технологиялык ёньгъь учурунда да ёз къчън жоготпостон, тескерисинче байкаларлык деъгээлде кёрънъп турат. Ошондуктан жогорку окуу жайларында социалдык, гуманитардык, экономикалык адистиктерди даярдоочу факультеттердин окуу планына «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсунун киргизилиши закон ченемдъь кёрънъш деп эсептейбиз. «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсу Кыргызстандын гуманитардык жана социалдык-экономикалык адистиктеринин дасыккан кадрларын жогорку окуу жайларында даярдоодо табигый илимдик билим беръьнън негизи болуп эсептелет.

«Табият таануу» сёзъ эки сёздън айкалышынан турат — «табият» жана «билим». Аны кеъири колдонулуп жъръгён «жаратылышты ьйрёнъь» сёз айкашы менен алмаштырууга болот. Азыркы табият таануу деп эь оболу так, табигый илимдердин жабы жетишкендиктеринин жалпылаштырылгын модели. Алар кёпчълък учурда математикалык жол менен такталган, Ааламда чынында болгон, жок эле дегенде, мъмкън болуучу фактылар тууралуу «так» калыптанып калган билим катары тьшьндърълёт. Ал эми «жаратылышты ьйрёнъь», «коом таануу» же «илим таануу» сыяктуу эле ёз мазмуну боюнча аморфтук тьшьнъктёр менен ассоциацияланат.

Качандыр бир кезде орус тилинде «жаратылыш» (природа) термининин синоними катары кеъири таркаган латын термини «натура» (natura) киргизилген. Ошондой болсо да, айрым гана Европа ёлкёлёръндё, мисалга алсак, Германияда, Швецияда, Голландияда бул сёздън негизинде «Naturwissenschaft» термини, башкача айтсак – жаратылыш жёнъндё илим, же табият таануу термини тъзългён. Ал маъызы боюнча эл аралык терминге айланган «натурфилософия» (жаратылыш философиясы) термини тьчън да негиз боло алган.

Бирок, «табият таануу» сёзънън келип чыгышы оьой эле чечиле турган болсо, анын илим катары маъызын, мазмунун аныктоо маселесин жеъил деп айтууга болбойт. Анткени, кеъири жайылып кеткен эки тьшьнък бар: 1) «табият таануу – бул Жаратылыш жёнъндё бирдиктъь бътъндък сыяктуу илим» жана 2) «табият таануу – бир бътъндък катары алынган Жаратылыш жёнъндё илимдердин жыйнагы».

Корунуп тургандай, бул эки тушунук бири-биринен айырмаланып турат. Алардын биринчиси Жаратылыш жөнүндө бирдиктүү илим экендиги тууралуу анын болунбостугуно басым коюу менен айтып турса, экинчиси табият таануунун Жаратылышты изилдеп таанып биле турган көптөгөн илимдердин топтому катары билдирүүдө.

Ошондой болсо да, бул эки аныктаманын ортосунда өтө чоь айырмачылык деле жок. Анткени «бир бътүндүк катары алынган Жаратылыш жөнүндө илимдердин жыйнагы», башкача айтканда өз өзүнчө чачыранды илимдер эмес, өз ара тыкыс байланышы бар, бирин-бири толуктап турган илим катары билдирүүдө. Болгону жалпыланган, же интеграцияланган (латын тилинен алынган «integer» – бътүн, калыбына келтирилген) илим деп айтса да болот.

«Азыркы табият таануунун концепциялары» курсун окутуп үйрөтүүнүн максаты – гуманитардык багытта окутулуп жаткан студенттердин аь сезиминде курчап турган дүйнөгө болгон бирдиктүү көз карашты калыптандыруу, анын негизги закон ченемдүүлүктөрү менен тааныштыруу болуп эсептелет. Мындай зарылчылыктын келип чыгышынын себеби, баарыдан мурда, учурдагы табият таануунун рационалдуу илимий ыкмалары коомдук аь-сезимди калыптандырууга тереь өтүп жаткандыгында деп эсептөөгө болот.

«Азыркы табият таануунун концепциялары» курсу физика, химия, биология, астрономия жана экология курстарынын тандалган главаларынын жөн гана жыйындысы болбостон, тарыхый-философиялык, культурологиялык, эволюциялык-синергетикалык интеграциянын жыйынтыгы болуп эсептелип, учурдагы табият таанууга карата мамилени туюндурат. Ошондуктан, «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсун эффективдүү окулушу таанып-билүүнүн жалпы илимий нормаларын колдонууга, табигый жана гуманитардык маданиятты бириктирүүгө, философия менен синергетиканын фундаменталдык закондорун синтездөөгө метатилдин (метаязыктын) универсалдуу пайдаланууга көз каранды болот.

«Азыркы табият таануунун концепциялары» курсун окутууда өзгөчө басымды табият таануунун универсалдуу ыкмаларын жана закондорун сүрөттөөгө, курчап турган чөйрөнү рационалдуу колдонуунун мисалдарына, табият таануунун азыркы кындын көз карашынан алгандагы логикасына жана тззльшнне буру талап кылынат. Албетте, «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсунун мазмунун студенттердин келечектеги кесибине багыттап окутуу татаал. Бирок анын мазмунун так, кыска, жөнөкөй Жана кызыктуу берүү ар бир окутуучунун ыйык милдети. Мындай технология окуу материалынын көрсөтмөлүүлүгү жана Адам баласынын ар бир кадамында жолугуп жаткандыгы, сезе, керө, уга билүүгө, жыттоого, кармалоого жана даамын татып керүүгү мымкык экендиги менен тзшндүрөт.

Студенттерди бул предметке кызыктыруу максатында айрым бир илимий көз караштар жана ачылыштар жаралган доордун маданий-тарыхый өзгөчөлүктөрүн көзүлгө албай коюуга болбойт. Табият таануу – бул аныктамалардын, формулалардын жана сандардын өзгөчөлөнгөн топтому эмес. Бул, эь башкысы, тажрыйба жззүндө текшерүүдөн өткөн закондордун жана идеялардын ирээттүү системасы, алар жаралат, өнүгөт, жаьы теорияларга айланышат. Адам ишмердүүлүгүнүн башка тармагындай эле табият таануу да өз тарыхына ээ. Бул тарых мамлекеттердин жана цивилизациялардын тарыхы сыяктуу эле абдан кызыктуу. Андан да, табият таануунун бътүндүгүн жана жеткиликтүүлүгүн тзшннн үчүн, алардын жаралыш булактарын жана өнүгүү жолдорун изилдөө зарыл. Ошондон кийин гана алар бизге тзшнүктүү жана жакын кубулуштардан болуп калат. Ошол эле мезгилде бул курстун окуу-методикалык жактан камсыз болушу начар абалда экендигин белгилеп кетмекчибиз. Учурда колдонулуп жаткан окуу китептери жана методикалык

колдонмолор биздин талаптарга жооп бере албайт. Ал эми физика, химия, биология ж.б. предметтердин китептеринен алына турган кошумча маалыматтар чачыранды, көп учурда үстүртөн гана маалымат берген мүнөзгө ээ жана бул курс тарабынан каралган табигый билимдерди изилдөөнүн ыкмасына ылайык келбейт.

«Азыркы табият таануунун концепциялары» курсу жогорку окуу жайларынын биринчи жана экинчи курстарында көбүнчө биринчи курстарга ыңгайланган. Студенттердин окуу материалдарын өздөштүрүүсү орто мектептерде физиканын, математиканын, химиянын жана биологиянын материалдарын ташынышына жана билишине байланыштуу. Ал эми «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсун окутуу методу жана методологиясы студенттердин билим деңгээлинен көз каранды.

«Азыркы табият таануунун концепциялары» курсунун киргизилгендигине бир топ жыл болгонуна карабастан мазмунун тактоого, окуу-методикалык жактан камсыздоо начар абалда экендиги даана байкалат. Бул максатта Кыргыз Улуттук Университетинин «Физиканы окутуу технологиясы» кафедрасынын окутуучулары тарабынан типтүү программа тзылып, университеттин окумуштуулар кеңеши тарабынан басууга сунуш кылынган. Ошондой эле Кыргыз Улуттук Университетинин жана Нарын Мамлекеттик университетинин окутуучулары биргелешип «Азыркы табият таануунун концепцияларынын негиздери» деген окуу колдонмо орус тилинде даярдалып, 2005-жылы билим берүү жана илим министирлиги тарабынан сунушталып, басмадан чыгарылган. Кыргыз тилинде жарык көргөн окуу китеби же окуу колдонмо жок, бир гана Кыргыз Улуттук Университетинин «Физиканы окутуу технологиясы» кафедрасынын доценти Э. Дүйшөнов даярдаган кыскача сөздүк бар. Ошондуктан, «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсун окутууну жакшыртуу максатында төмөндөгүдөй милдеттер чечилүүсү тийиш деп ойлойбуз.

1. Кыргыз тилинде окуган жогорку окуу жайларынын студенттерине арналган окуу китебин иштеп чыгуу

2. Ушул кыңгө чейин топтолгон теориялык жетишкендиктерди талдап көрүп, алдыга жаңы максаттарды коюу.

3. Аталган тема боюнча дидактикалык изилдөө жүргүзүп, анын жыйынтыктарын жогорку окуу жайларынын окуу процессине киргизүү.

Колдонулган адабияттар:

1. Фроленков К.Ю., Матюхин С.И. Курс “Концепции современного естествознания” как основа фундаментализации гуманитарного и социально-экономического образования. // Сб. “Университетское образование”. Материалы III международной научно-методической конференции. Пенза, ПДЗ, 1999, с.133-134.
2. Витол Э. Концепции современного естествознания в вузе. // Высшее образование в России, №4, 1999, с. 30-32.
3. Суханов А.Д., Буданов В.Г. Мелехова О.П. Примерная программа дисциплины “Концепции современного естествознания”. Государственный комитет Российской Федерации по высшему образованию. - М., 1996.
4. Физика XX века. Развитие и перспективы. Сборник. М.:Наука,1984, 334 с.